

Kindertaal (II)

Renkema, J.

Published in:

Onze taal: Maandblad van het Genootschap Onze Taal

Publication date:

1983

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Renkema, J. (1983). Kindertaal (II): De eenwoordzin. *Onze taal: Maandblad van het Genootschap Onze Taal*, 52(2/3), 28-29.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Kindertaal (II)

De eenwoordzin

In het december-nummer is iets verteld over de taalontwikkeling in het eerste levensjaar. Een kind praat dan nog niet echt, maar produceert allerlei brabbelklanken. En geleidelijk aan uit het alleen maar die klanken en intonatiepatronen die het in zijn omgeving hoort, het zogenaamde 'sociaal brabbelen'. Dan, plotseling komen de eerste woordjes, meestal omstreeks de eerste verjaardag.

Hoe weten we nu dat een kind een woord heeft geuit? Wat is het verschil tussen het gebrabbelde 'mama' en het woord 'mama'? Het belangrijkste kenmerk van een woord is in dit geval het symbolisch karakter. Een woord is - in tegenstelling tot een brabbeluiting - niet meer aan één bepaalde situatie gebonden.

Wanneer het kind alleen maar 'mama' roept, wanneer het mama ziet, dan is zo'n klankgroep gebonden aan de situatie. Maar zegt het kind ook 'mama' terwijl mama niet in de buurt is, dan spreken we van een woord. Bij een van mijn dochters merkte ik dat op de volgende manier. Ze had boven met haar pop gespeeld, maar was zonder pop door mama mee naar beneden genomen. Nadat ze wat te drinken had gekregen liep ze plotseling naar de deur, en riep 'pô!', daarmee kennelijk bedoelend: ik wil mijn pop.

Naast de 'symboolfunctie' zijn er nog andere voorwaarden waaraan moet worden voldaan. Ten eerste moet de klankgroep min of meer constant zijn. Wanneer de pop de ene keer 'pô' en de andere keer 'opop' of 'op' heet, noemen we zo'n uiting nog geen woord. Ten tweede moet de klankgroep steeds hetzelfde benoemen. Wanneer pô ook gebruikt wordt voor de blokken of de hond, dan zijn de betekenissen te uiteenlopend. Uiteraard komt het vaak voor dat de betekenis anders of vager is. Onze tweede dochter zei lange tijd 'woef' tegen een hond en alle dieren die groter waren, terwijl 'mauw' gebruikt werd voor alle kleinere dieren. Zo ook zei Auke 'aaph' tegen alle knuffelbeesten en poppen, omdat zijn lievelingsbeest een aap is. Maar de klankgroep 'aaph' noemen we een woord, omdat Auke ook 'aaph' zegt als hij zijn aap kwijt is. Je zou kunnen zeggen dat het concept 'aap' in z'n hoofd aanwezig is.

Hoewel er in deze fase steeds enkele woordjes worden geuit, spreken we toch van eenwoordzin. De eerste woorden hebben namelijk dezelfde functie als zinnen. Wanneer een kind 'bal' zegt, bedoelt het bijvoorbeeld 'Daar is de bal'. Een andere intonatie 'bal?' kan betekenen 'Mama, gooi de bal'. Zo ook wordt met 'bal!' bedoeld 'Ik wil die bal hebben'.

Na het uiten van de eerste woorden gaat de ontwikkeling heel snel. Ouders stellen soms verbaasd vast dat hun kind in twee weken wel vijf woorden heeft geleerd. Heel bekend is dat er ook na zo'n snelle start een periode van relatieve stilstand volgt. De taalontwikkeling gaat in horten en stoten, en is ook afhankelijk van ontwikkelingen op ander niveau. Wanneer bijvoorbeeld een kind van 14 maanden voor het eerst op het balkon mag spelen, heeft het zoveel afleiding dat het 'vergeet' te praten.

Ter illustratie volgt hier de woordenschat van de drie taalgebruikertjes in mijn directe omgeving toen ze 15 maanden oud waren.

De woorden in deze lijsten zijn terwille van de overzichtelijkheid opgedeeld in de rubrieken: 1. verzorgers, 2. eten en drinken, 3. speelgoed, 4. dieren, 5. han-

delingen, 6. uitroepen. In deze lijst is geen rekening gehouden met de volgorde waarin de woordjes werden geleerd. We weten het ook alleen nog maar van de eerste twee woordjes. Maaïke: papa, mama; Brechtje: mama, papa en Auke: aaph, bâ. Het opstellen van dit soort lijsten is trouwens een lastig karwei. Alle drie kinderen zeiden ook iets wat op 'nee' leek: 'nih', maar we konden er geen betekenis in ontdekken. Sommige uitroepen werden frequent gebruikt, maar we hoorden ook nog klankcombinaties die aan de brabbelfase deden denken, met soms de functie van een uitroep. Zo zei Auke vaak 'akke' of 'Auke' zonder dat hij door had dat dit zijn eigen naam was. Ook is de kans groot dat alleen de ouders sommige woorden herkennen. Maaïke bijvoorbeeld sprak 'poez' uit met de lippen in de stand van de 'ie'. Verder blijft het onderscheid tussen woord en standaardreactie bijzonder moeilijk. Zo zei Maaïke stevast 'sow-sow' wanneer we in het bekende kinderliedje toekwamen aan de regel 'Zo gaan de schepjes voorbij'. Opvallend is dat sommige woorden een engere of ruimere betekenis hebben dan in de volwassenentaal. Brechtje gebruikte 'bij' alleen in de betekenis 'ik wil bij jou op de stoel zitten'; 'uit' werd door haar gebruikt in drie situaties: a. het boek is/ moet dicht; b. ik wil eruit (meestal uit de kinderstoel) en c. ik wil bij je op

Maaïke	Brechtje	Auke
1. papa mama	papa mama	papa mama ia (Ria, de oppas)
2. sêse (eten) koeke (koekje) vla	ete (eten) appu (appel) ka (kaas)	koe (koekje) ap (drinken) ije (ijsje)
3. pô (pop) bal toe-toe (speelgoedauto) kôke (knoopje) boem (bloem)	oto (auto)	aaph (aap, pop) bâ (bal) kam
4. poez (poes) woef (hond) bih (beer) pa (paard) koe (koe) bè } alle grote dieren boe }	poe (poes) woef (hond) bè (schaap) picpie (vogel) tôtô (tok-tok, kip)	woe (hond)
5.	aai (aaien) heppe! (hebben) bij uit op boem bah	aaic (aaien) dada (wuiwen) uit op boem ook (ik wil ook)
6. boem! (als iets valt) mô èè (mooi hè!) foei wè (weg)		

schoot. Later zullen we nog zien dat voorzetsels vaak in tegenovergestelde betekenis worden gebruikt. Maaike riep soms 'sése' wanneer de tafel gedekt werd, maar riep ook een keer klagend 'sése' toe ze haar eten te heet vond. Ook viel het bij alle drie kinderen op dat ze veel meer begrepen dan ze onder woorden konden brengen. Wanneer we zeiden: 'doe de deur eens dicht' of 'pak je schoenen' dan werd – tenminste als ze er zin in hadden – aan de opdracht voldaan.

Veel verschillen tussen deze lijstjes zijn voor de ouders verklaarbaar. Auke begon woordjes te zeggen tijdens een zomervakantie. In die tijd kregen zijn zusjes bijna dagelijks een ijsje. 'Ije' werd door hem dan ook alleen maar met een dwingende intonatie geuit. Auke's woord voor drinken is waarschijnlijk ontstaan als imitatie van appelsap. Opvallend is het verschil in woorden voor dieren (rubriek 4). Auke gebruikt alleen maar woe, en heel soms ook iets als 'kôkô' voor eend. Maar dan alleen als je zelf heel nadrukkelijk kwak-kwak zegt, terwijl zijn zusjes op die leeftijd al minstens vijf onderscheidingen kenden voor het dierenrijk. Dit verschil komt waarschijnlijk doordat wij als ouders met ons derde kind veel minder dierenboekjes hebben bekeken. Ook hadden wij op dat moment geen poes meer in huis. (De kinderen gebruikten de poes als speelgoedbeest, en daar kon het arme dier niet tegen.)

Nog één opmerking over de taal in deze fase van de eenwoordzin. Af en

toe konden wij vaststellen dat kinderen ook reageren op conversatie tussen de ouders. Tijdens de maaltijd riep Maaike plotseling om haar beer (bih? bih!). Een andere keer wilde ze haar aardappels niet opeten en riep ze onmiddellijk om haar bekertje vla. Toen we de bandjes beluisterden, merkten we dat vlak voor bih?bih! het woord 'proberen' was gevallen; het woord vla was een reactie op de mededeling dat er tijdens een storm zeer krachtige windvlagen waren geweest.

Het is voor een kind ook wel moeilijk! Zo hadden wij onlangs nog een heuze woordentwist met een van onze dochters, die beweerde dat een vriendin van ons een nieuwe glijbaan had. Wij zouden dat gezegd hebben, en wij mochten niet liegen enz. Toen wij volhielden dat het echt niet waar was van die glijbaan werden wij zeer gemeen bevonden. Liegen, o.k., maar niet toegeven, dat was pas erg. Pas 's avonds laat kwamen wij er achter dat over die (werkloze) vriendin was opgemerkt dat ze een nieuwe baan had gekregen.

Deze notities over de fase van de eenwoordzin zullen hoop ik voldoende aanknopingspunten geven voor taalobservatie bij kinderen van Onzetaal-lezers. In een volgend artikel zullen de fasen 'tweewoordzin' en 'meerwoordzin' aan bod komen.

J. Renkema